

Høringsnotat

Innvandringsavdelingen

Dato: 25. juni 2024

Saksnr: 24/3751

Høringsfrist: 27. september 2024

Fritt rettsråd ved utvisning på grunn av ilagt straff eller særreaksjon, når utlendingen har barn i Norge

1 Hovedinnholdet i høringsnotatet

Justis- og beredskapsdepartementet foreslår i dette høringsnotatet at det gis regler i forskrift om rett til fritt rettsråd uten behovsprøving i saker om utvisning på grunn av ilagt straff eller særreaksjon når utlendingen har barn i Norge.

Forslaget er en oppfølging av Stortingets anmodningsvedtak nr. 70 (2023–2024), se punkt 2 nedenfor.

2 Bakgrunn

I Rettshjelputvalgets NOU 2020:5 Likhet for loven, ble det fremmet forslag om en generell rett til fritt rettsråd i saker om utvisning på grunn av ilagt straff gjennom endringer i utlendingsloven § 92. Utredningen ble sendt på høring 9. juni 2020, med frist for uttalelser 23. november 2020.

Gjennom Stortingets anmodningsvedtak 4. desember 2023 nr. 70 ble regjeringen anmodet om å fremme forslag til regler om fritt rettsråd i mer avgrensede tilfeller:

«Stortinget ber regjeringen innen 1. juli 2024 fremme et forslag om innføring av fritt rettsråd for flyktninger med barn i Norge, som er foreslått utvist på grunn av brudd på straffeloven.»

Departementet fremmer med dette et forslag til forskriftsregler som vil gjennomføre anmodningsvedtaket. Det vises samtidig til at departementet har fremlagt en lovproposisjon for Stortinget med forslag til lovhjemmel for slik forskriftsregulering.

3 Gjeldende rett

Rettshjelpsloven § 11 regulerer vilkårene for fritt rettsråd, og fastsetter i første ledd nummer 1 blant annet at «[s]øknad om fritt rettsråd kan innvilges uten behovsprøving [...] for utlending som har rett til fri rettshjelp etter utlendingsloven § 92 første ledd».

Bestemmelsen i utlendingsloven § 92 første ledd som det her henvises til, lyder i dag som følger:

«I saker om bortvisning, utvisning, tilbakekall av tillatelse eller tilbakekall av oppholdsdokument, jf. § 120, har utlendingen rett til fritt rettsråd uten

behovsprøving. Det gjelder likevel ikke i utvisningssaker i henhold til §§ 66 første ledd bokstav b og c, 67 første ledd bokstav a, b, c og f, 68 første ledd bokstav a og b og 122.»

Utgangspunktet etter § 92 første ledd første punktum er altså at det gis rett til fritt rettsråd i saker om utvisning.

Hvor mange timer fritt rettsråd som i så fall skal tilbys, reguleres av forskrift om salær fra det offentlige til advokater m.fl. etter faste satser (stykkprissatser) ved fri rettshjelp og i straffesaker (stykkprisforskriften).

I saker om utvisning på grunn av brudd på utlendingsloven, hvor utlendingen har barn i Norge, gis det etter stykkprisforskriften

- 3 ganger salærsatsen ved forhåndsvarsel + 3 ganger salærsatsen per barn
- 1 gang salærsatsen ved klage + 2 ganger salærsatsen per barn

Det følger imidlertid av § 92 første ledd annet punktum at det likevel ikke gjelder rett til fritt rettsråd når utvisning skjer etter bestemmelsene om utvisning på grunn av ilagt straff eller særreaksjon.

Frem til 1995 hadde utlendinger rett til fritt rettsråd uten behovsprøving, også ved utvisning på grunn av ilagt straff eller særreaksjon. Denne retten ble imidlertid fjernet etter behandling av Ot.prp. nr. 2 (1994–95). Det vises til s. 15 i den proposisjonen. Departementet fremholdt her at det ville være urimelig å yte fritt rettsråd når utvisningssaken bygger på ilagt straff. Videre ble blant annet følgende uttalt:

«Det presiseres at man kan dele disse sakene inn i tre kategorier, turister som skal utvises etter utlendingsloven § 29 første ledd bokstav b, de med arbeids- eller oppholdstillatelse som behandles etter § 29 annet ledd annet punktum, og de som fyller kravene til bosettingstillatelse og skal utvises etter § 30 annet ledd bokstav b. Det vil variere hvor sterkt personlig og velferdsmessig betydning saken har for vedkommende utlending, bl.a. avhengig av hvilken hjemmel som benyttes for utvisningen. Dersom den som skal utvises har sterk tilknytning til landet, skal det føres en mer liberal praksis med henblikk på innvilgelse av et begrenset antall timer fritt rettsråd dersom de økonomiske vilkår er oppfylt.»

Se også Innst. O. nr. 42 (1994–95) avsnitt 3.2.

I Ot.prp. nr. 75 (2006–2007) som ligger til grunn for dagens utlendingslov ble spørsmålet om fritt rettsråd uten behovsprøving på grunn av ilagt straff, drøftet på ny i avsnitt 17.6.6, men uten at det endte med noe forslag om å innføre en slik rett.

Med grunnlag i anmodningsvedtak nr. 70 (2023–2024) har departementet nå fremmet forslag i Prop. 112 L (2023–2024) *Endringer i utlendingsloven mv. (utvidet hjemmel for forskrifter om fritt rettsråd)* til en hjemmel i utlendingsloven § 92 sjuende ledd bokstav b om

«at det på nærmere vilkår skal kunne gis rett til fritt rettsråd uten behovsprøving ved utvisning på grunn av ilagt straff eller særreaksjon».

4 Departementets forslag

Som det fremgår ovenfor, har Stortinget gjennom vedtak nr. 70 (2023–2024) anmodet om at departementet innen 1. juli 2024 «fremme[r] et forslag om innføring av fritt rettsråd for flyktninger med barn i Norge, som er foreslått utvist på grunn av brudd på straffeloven».

Tiltaket vil styrke rettsikkerheten til barn som blir berørt av utvisningssaker som gjelder en av barnets foreldre, og som kan innvirke på barnets familieliv.

Etter ordlyden i anmodningsvedtaket gjelder strengt tatt anmodningen bare «flyktninger» med barn i Norge, men siden «flyktninger» uansett ikke utvises, legger departementet til grunn at tiltaket skal gjelde utlendinger generelt, når de har barn i Norge.

Departementet har som første steg fremmet Prop. 112 L (2023–2024) med forslag til hjemmel i utlendingsloven § 92 for nærmere forskriftsregulering, se avsnitt 3 ovenfor.

Departementet går i dette høringsnotatet ikke inn på en bredere vurdering av om det – slik som Rettshjelpsutvalget har foreslått – bør etableres en enda mer omfattende rett til fritt rettsråd uten behovsprøving i saker om utvisning på grunn av ilagt straff enn det anmodningsvedtaket forutsetter. Dette gjelder spørsmål som departementet vil vurdere nærmere i det videre arbeidet med den helhetlige oppfølgingen av NOU 2020:5.

Departementet nøyer seg i dette høringsnotatet med å foreslå forskriftsbestemmelser som vil innebære en tilsvarende rett til fritt rettsråd ved utvisning på grunn av ilagt straff som ved utvisning på grunn av brudd på utlendingsloven. Forutsetningen er videre at utlendingen har barn i Norge.

Som det fremgår ovenfor, vil ordningen da innebære følgende:

- 3 ganger salærsatsen ved forhåndsvarsel + 3 ganger salærsatsen per barn
- 1 gang salærsatsen ved klage + 2 ganger salærsatsen per barn

Departementet har med grunnlag i dette foretatt en beregning av de totale kostnadene basert på gjennomsnittstall for 2022 og 2023, og en forutsetning om 1,6 barn per sak. De totale kostnadene ville i så fall beløpe seg til om lag 825 000 kr i året.

Fordi en betydelig andel av dem som blir forhåndsvarslet om utvisning, ikke får vedtak om utvisning fra UDI, vil tiltaket innebære at en vesentlig del av de økte kostnadene vil påløpe i saker som uansett ikke ender med utvisning.

Et alternativ ville derfor vært å begrense tilbudet til å gjelde i klageomgangen i de sakene hvor det faktisk blir truffet utvisningsvedtak. Med en slik tilpasning ville kostnadene bli vesentlig redusert, og det ville også være rom for å tilby en rett til fritt rettsråd til en bredere gruppe, f.eks. utlendinger med langvarig tilknytning (men uten barn i Norge). Formuleringen i anmodningsvedtaket («som er foreslått utvist på grunn av brudd på straffeloven») tilsier imidlertid ikke en slik tilpasning, og departementet legger vekt på at det sentrale ønsket er å etablere tiltak som trykker barns rettssikkerhet på utvisningsfeltet. Dette har også vært utgangspunktet for en rekke tiltak fra departementets side de seneste årene. Departementet har derfor utformet selve forskriftsforslaget mest mulig i tråd med intensjonene i anmodningsvedtaket, og har ikke utformet noe konkret alternativ i dette høringsnotatet.

Departementets forslag går ut på å fastsette i en ny § 17-18a i utlendingsforskriften at det i medhold av (ny) utlendingsloven § 92 sjuende ledd bokstav b skal gis rett til fritt rettsråd uten behovsprøving ved utvisning på grunn av ilagt straff eller særreaksjon, når utlendingen har mindreårige barn som er bosatt i Norge og som er norske borgere eller har oppholdstillatelse eller oppholdsrett.

Det er ikke behov for særskilte endringer i stykkprisforskriften, siden endringen i utlendingsforskriften vil medføre at reglene i stykkprisforskriften § 5 nr. 1 om fritt rettsråd ved utvisning på grunn av brudd på utlendingsloven, da vil komme til anvendelse også i de sakene forslaget gjelder.

5 Forslag til endring i utlendingsforskriften

I forskrift 15. oktober 2009 nr. 1286 om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsforskriften) gjøres følgende endringer:

Ny § 17-18a skal lyde:

§ 17-18a Rett til fritt rettsråd ved utvisning på grunn av ilagt straff eller særreaksjon

I medhold av utlendingsloven § 92 sjuende ledd bokstav b skal det gis rett til fritt rettsråd uten behovsprøving ved utvisning på grunn av ilagt straff eller særreaksjon, når utlendingen har mindreårige barn som er bosatt i Norge og som er norske borgere eller har oppholdstillatelse eller oppholdsrett.